

Yarışmadığınız yarışta kaybedemezsiniz!

MEHMET AĞAR

Dahi çocuk, Boyanın Beyni adlı kitabının uzantısı olan "Maymunların Resim Yapma Hakkı" kitabıyla Batı'nın zavallılığına sevecen bir sempatiyle aktıyor.

Bedri Baykam'ın "Modern sanat tarihi Batı'nın bir oldu bittisi" makalesiyle başladığı ve 10 yıllık süreç içinde buna eklediği konuşmalar, konferanslar, araştırmalar, tarihsel referanslar, yazılardan alınlar ve deneyimleriyle oluşturduğu "Maymunların Resim Yapma Hakkı" adlı kitabı Literatür Yayıncılık tarafından İngilizce olarak piyasaya çıktı. Kitap Türkiye dışında Ortadoğu, İngiltere, Amerika ve Fransa'da da satışa sunulacak.

1984 yılında tohumu atılan ve gelişe gelise Batı'ya bir tokat haline dönüşen Maymunların Sanat Yapma Hakkı adlı kitap, çeşitli aşamalarda Baykam'ın Batı sanat dünyasına olan radikal bakışına destek vermiş olan Amerika'nın önemli sanat tarihçisi Peter Selz'e ithaf edilmiş. Batı'nın ürettiği modern sanat tarihini reddeden bu kitap üzerine Baykam şöyle diyor: Batı'nın ürettiği tarih 5 ülkenin müzeleri, galericileri ve tarihçilerinin birbirleriyle olan ilişkileri, arkadaşlıkları, dostlukları neticesinde ürettikleri bir tarih. Yani New York Müzesi, Paris Müzesi'ne bir sanatçı yolluyor. Onlar Berlin Müzesi'ne on sanatçı yolluyor. Berlin Londra'ya yolluyor. Birbirlerinin sanatçıları sergiliyorlar. Koleksiyonerler, tabii "Ne olur ne olmaz bu sanatçılar tarih oluyorlar" diye bize ilgi duyuyorlar. Fiyatlar başlıyor 3.000-5.000-100.000 dolar diye çıkmaya. Kitaplar, makaleler onlar hakkında çıkıyor; sanat dergilerinin yüzde 90'ında yalnız onlar oluyorlar. Bir bakıyorsun bir on yıl daha geçmiş 1970-80-90.. yine bu dört, beş Batı ülkesinin üçer sanatçısı, beşer sanatçısı yine o on yıla damgasını vurmuş. Bunda bir tesadüf yok.

Çünkü bir olimpiyat düşünün ki beş ülke koşuyor, ama bütün dünyanın koştuğu iddia ediliyor. Araştırma yalnızca bu beş ülke üzerinden yapılıyor, ama bütün dünyaya ait bir yarış olduğu iddia ediliyor. Sanat dünyasının durumu aynen bu.

Bütün kararlar bu 5 ülkenin yararına alınıyor. Onun için Batı'nın yarım bir tarih ürettiğini, önce kendi izleyicisini aldattığını, diğer ülkeleri de tamamen haksız bir başarısızlığa mahkûm edermiş gibi bir hava yarattığını görüyoruz. Çünkü onlar kanunları koyuyor, onlar tarihi yazıyorlar. Halbuki olayı desifi fre ettikten sonra tarihin nasıl komik bir şekilde üretildiğinin farkına varıyoruz. Yarışmadığınız bir yarışta zaten kaybetmediniz ki!

Öncelikle Afrika'nın, Güney Amerika'nın, Avustralya'nın Asya'nın hatta diğer Avrupa ülkelerinin bunu anlaması lazım. İşte kitap bu yarışın yaşanmadığını, tarihe global bakışın atılmadığını, herkesin gereken oranda gereken gerçekçi bakış açısıyla değerlendirmeye alınıp hak ettiği kadar santimetre işgal edip objektif bir tarihin yazılmadığını açığa çıkarıyor.

-Kitabında, görsel örneklerle ayrıca düşünsel yazılarla fikir exportundan söz ediyorsun.

Şimdi, modern sanatın ve çağdaş sanatın bütün kökenlerinin Güney'den ve Doğu'dan geldiğini kanıtlamamıza rağmen, Batı bunlara o kadar para akıtmış, bunları o kadar kurumsallaştırmış, o kadar kavramsallaştırmış ki bu pastanın tamamen kendisine ait olduğunu, bu yüzyıl boyunca

►Olayın gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda onlar tamamen bizim sahamızda top koşturuyorlar, biz onlara müsamaha gösteriyoruz. Çünkü Batı tüm sıkıcı, dar, gerçekçi, realist, objektif kalıplarını tüm o Doğu'dan getirdiği esneklikle bu mistisizmle, bu gerçeküstü havayla kırabilmiş ve modern sanatın bu tüm altyapısını oluşturabilmiş.

ca çığneye çığneye, dev müzeler inşa ede ede kendini inandırmış, dünyanın geri kalan kısmını da inandırmış. O kadar inandırmış ki bugün biz kalkıp bir düz çizgi çizdiğimizde Mondrian, bir fırça koyduğumuzda ekspresyonistler, bir düz satır koyduğumuzda kavramsallar diyorlar. Abartmadan söylüyorum, neredeyse her şey onların pasaport tekelinin içinde, parselenmiş bir hava yaratıyorlar.

Sanki sanatın tüm "copyright" larını tekelini almışlar. Olayın gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda onlar tamamen bizim sahamızda top koşturuyorlar, biz on-

Herkesin bildiği veya bildiğini sandığı geçmiş sanatçılara dair görüntüleri, hangi Batılı sanatçının nereden esinlendiğine dair, Batı'nın da bildiği ve hatta kitaplaştırdığı verileri, çağdaş sanatta bugün üretilen hayatı ve bunun sosyal hayatla karşılaştırılmasıyla oluşan bir kitap.

lara müsamaha gösteriyoruz. Çünkü Batı kendi Yunan heykelinden klasik resme, rönesansa gelen çizgide, tüm sıkıcı, dar, gerçekçi, realist, objektif kalıplarını tüm o Doğu'dan getirdiği esneklikle bu mistisizmle, bu gerçeküstü havayla kırabilmiş ve modern sanatın bu tüm altyapısını oluşturabilmiş. Aksi takdirde Batı, bildiğimiz gibi gördüğünü çizen, iki kere iki dört diyen rasyonel bilimlere dayalı bir topluluğu bir mantık yapısı.

Ama daha sonra kendi o rasyonel, bilimsel mantığını para, kavram ve kuram olarak öyle iyi akıtmış ki.. bu ithal ettiği bölgenin içine, o bölgeyi altın kafese alıp kendisi ve dünyayı bu bölgenin toptan kendisine ait olduğuna inandırmış. Batı, kendisine ait olduğuna inandırdığı bu sistemde

benim kitapta "Mucos Syndrome" olarak adlandırdığım, yani çok kültürlülüğün, kendi kaynağına eğilme mecburiyeti sendromu dediğim olayda Batı ne zaman bir Türk veya bir Perulunun veya bir Afrika'nın işine baksa, onda hemen bu sanatçının ait olduğu pasaportun geçmiş kültürel çizgilerini bulmak istiyor.

Postmodernizm havuzunun tüm düşünsel ve görsel verileri değişik kültürlerin yüzyıllar boyunca ürettikleri, düşünce, kavram ve birikimlerin beraber yüzdüğü bir saba. Bunda kalkıp Fransız en çok Zen'den etkilenebilir, Alman en çok pira-

bap yiyor, döner yiyor. Çin yemeği yiyor. Bunun adı kültürel değiş tokuş, başka bir şey değil. Komplekse gerek yok.

- Senin bir de protesto ayemlerin var Dünya Sihirbazları sergisi için.

1989'da Paris'te dünya sihirbazları sergisinde Batılı küratörler benim sergide önce onları ikaz etmemi rağmen, "Mucos Syndrome" dediğim hastalığın tam içine düşüyorlardı. Seçtikleri bu uluslararası sergide Batı ilk defayıldır onları suçlamak için kullandığım tezleri kabul edip ilk defa gerçek anlamda tek uluslararası serginin üretildiğini kabul ediyordu. Ama

Yandığı Henri Matisse, Madam Matisse'in portresi, 1913. (solda), Mask, Shira-Punu / üstte, Sengai (1750-1838) Daire, üçgen, kare. (solda), Robert Motherwell, 'İsimsiz', 1987

onlar da şu hatayı yapmışlardı: Batılı olan sanatçılardan evrensel dili olan işleri almak. Batılı olmayan sanatçılardan da folklorik küçük maskeler, statüler, elişleri gibi sanki sanat yaptığını bilmeden sanat üreten kişilerin çalışmalarını seçmek gibi. O yüzden de serginin adı "Dünya Sihirbazları" idi.

Batılı sanatçılar gibi tarihi bilen, felsefeyi bilen ve ne yaptığını bilen adamları pasaportu yüzünden toptan dışlayıp "Sen Batı sanatı yapıyorsun" diye tamamen gerçeğe aykırı ve haksız bir eleştiri ile olay dışı bıraktığımda sergiye de ve bu ülkeye de ihanet ediyorsun dedim ve bu konuda bir protesto gazetesi çıkardım.

-Bu kitabında bir anlamda Batı'ya meydan okuyorsun.

Kaybedecek bir şeyi olmayanlar devrim

yapar. Onun gibi bir şey, ben o bağımsızlığı Batılı olmayan ülkelerin yaşamaması gerektiğini söylüyorum ve söylediğim bağımsızlığı önce kendim yaşıyorum ve ürettiğim işe bakıyorum. Onlar akıllarını başlarına alıp kendilerine, aynaya bakıp yüz yıl boyunca biz ne yaptık diye özeleştiri yapacak profesyonel bir dürüstlüğe gelece kadar onların zavallılıklarına ancak sevecen bir sempati ile bakabilirim.. o kadar. Batılı olmayan sanatçıların yine Batı'da sergi açıyor olmaları, katalog çıkartıyor olmaları, Batılı eleştirmen ve galericilerle diyalogda olmaları "A.. hani sen bağımsızdın, niye kendini Batı'ya ispat etmeye çalışıyorsun", lafi çok aptalca geliyor.

Ayrıca bu kitabı bu tavırla da çok Kemalist buluyorum. Yani bağımsızlığını vurgulamak, eylem yapmak, mantıkla üstüne gitmek, savaşı vermek, ödünsüz olmak. Buna rağmen sonuçta barışçı olmak. Ve çağdaş muasır medeniyetler seviyesine ulaşırken, konunun Batı'yı taklit etmek değil çağdaş dünya standardında, evrensel dünya kültürü içinde, çağdaş görüntülerini ve sözlüğünü ve düşüncelerini üreten bir toplum yapısına sahip olmak. Mustafa Kemal'in de iddaeli buydu.

- Kitabın adı nasıl oluştu?
Bir gün oturup şunu düşündüm; bir maymunun sanat yapıyor olması bir Batılı için inanılmaz bir şey, nasıl olur da bir maymun sanat yapar şeklinde bir şoktur.. bir sürprizdir.

Ama bir Cezayirli'nin bir Türk'ün sanat yapması bir maymunun resim yapması kadar inanılmaz onlar için. Yani folklorik olmayan bir çağdaş sanat üretmeleri, bir maymunun sanat yapması kadar inanılmaz.

Ama şu farkla ki, maymunun sanat yapması Batı'da haber olur, ama Cezayirli'nin sanat yapması haber olmaz. O yüzden bizim iyi veya kötü, yaratıcı veya durağan, güzel veya çirkin bir sanat üretip üretmediğimize karar vermeden önce bizim çağdaş sanat üretmeye hakkımız olup olmadığının saptanması lazım.

İşte bu kitap bize bu hakları veriyor. Ben bu kitabı daha mütevazı bir düzeyde, sanat dalında Das Kapital'e benzetiyorum. Tüm bu bilgiler yan yana gelince ortaya bambaşka bir gerçek çıkıyor. Batı'yı köşeye sıkıştıran, belki yanıtız bırakan. XX. yüzyıl sanat tarihini baştan sorgulayan, polemikçi, savaşçı, bağımsızlıkçı çok iddialı evrensel yeni bir gerçek.

6.12.94

